

ALEXIS DE TOCQUEVILLE’İN SİYASİ KURAMINDA DEMOKRASİ VE YARGI

Alexis de Tocqueville’s Political Theory on Democracy and Judiciary

Fatmagül KALE ÖZÇELİK*

TAAD

Yıl: 12, Sayı: 48
Ekim 2021, (335-358)

Makale Bilgisi

Geliş Tarihi : 15.03.2021

Kabul Tarihi : 14.09.2021

Makale Türü: *Araştırma*

Article Info

Received Date: 15.03.2021

Accepted Date: 14.09.2021

Article Type : *Research*

ÖZET

Alexis de Tocqueville, 1805-1856 yılları arasında yaşamış ve demokrasi teorisine önemli katkılar sunmuş bir Fransız düşünürdür. Demokrasi üzerine düşüncelerine, Fransa’nın çalkantılı siyasal yapısına çözüm aramak amacıyla 1831 yılında Amerika’ya yaptığı seyahati sonrasında kaleme aldığı “Amerika’da Demokrasi” adlı eserinde yer vermiştir. Düşünürün bu eseri, Amerikan toplumuna ilişkin yaptığı gözlemleri üzerine kuruludur ve eserde, Amerikan toplumu, siyasal ve sosyal yönü başta olmak üzere pek çok açıdan incelenmiştir. Özellikle bu coğrafyadaki demokrasi anlayışı ve uygulamadaki yansıması, düşünürün demokrasi kuramını oluşturmasında rehber olmuştur. Yaptığı gözlemleri neticesinde burada demokrasinin sorunsuz bir şekilde uygulanmasının kilit noktasını, insanların eşit olduklarına ilişkin anlayışın toplumun her kademesinde geçerli olmasında görmüştür. Bu nedenle, demokrasi kuramını oluştururken eşitlik ilkesine özel önem atfetmiş ve özgürlük karşısında eşitliğe üstünlük tanımıştır. Yine Amerika’da basın, sivil örgütlenmelerin ve yargının çoğunluk iktidarını sınırlandıran ve çoğulculuğu sağlayan önemli araçlar olduğunu tespit etmiştir. Bu çalışmanın amacı da, düşünürün demokrasi, çoğulcu demokrasi anlayışı, çoğunluğun iktidarı ve demokrasiyle yargının ilişkisi konularına dair eserinde ortaya koyduğu bakış açısının incelenmesidir.

Anahtar Kelimeler: Alexis de Tocqueville, Demokrasi, Eşitlik, Yargı, Jüri.

ABSTRACT

Alexis de Tocqueville is a French philosopher who lived between 1805 and 1856 and made important contributions to the theory of democracy. He included his thoughts on democracy in his work titled “Democracy in America”, which he wrote after his trip to America in 1831 to seek a solution to France’s turbulent political structure. This work of the philosopher is based on his observations of American society, and the work has been studied from many aspects, especially the political and social aspects of American society. Especially, the understanding of democracy in

Bu makale Etik Kurul İznine tabi değildir.

* Dr. Öğr. Üyesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ali Fuad Başgil Hukuk Fakültesi, fatmagul.kale@omu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-8700-2150>.

this geography and its reflection in practice guided the thinker in forming his theory of democracy. As a result of his observations, he saw here the key point of the smooth implementation of democracy in the prevalence of the understanding that people are equal at all levels of society. For this reason, while forming the theory of democracy, he attached special importance to the principle of equality and gave superiority to equality over freedom. He also found that the press, civil organizations and the judiciary in America are important tools that limit the majority power and ensure pluralism. The purpose of this study is to examine the perspective of the philosopher in his work on democracy, pluralist understanding of democracy, the power of the majority and the relationship between democracy and the judiciary.

Keywords: Alexis de Tocqueville, Democracy, Equality, Judiciary, Jury.

GİRİŞ

Gerçek ismi, Alexis Charles Henri de Tocqueville¹ olan düşünür, 29 Temmuz 1805 yılında Fransa'nın Paris kentinde doğmuştur². Kökenleri 12. yüzyıla kadar uzanan Norman bir ailenin üçüncü çocuğu olan Tocqueville, aristokrat sınıfına mensup bir ailede büyümüştür³. Paris'te büyüdüğü yıllarda, daha önceleri babasının da eğitimini üstlenen rahip Abbe Lesueur'dan dersler almıştır⁴. Her ne kadar bir din adamından dersler alıyor gibi görünse de, bu kişinin Tocqueville'e özgür bir eğitim imkânı tanınması, kendisiyle sıklıkla fikir alışverişinde bulunması onun zihinsel gelişimi üzerinde olumlu katkılar sağlamıştır. 1820 yılında babasının Moselle valisi olmasının ardından, eğitimine Metz kentindeki kraliyet kolejinde devam etmiştir⁵. Buradaki eğitimi, felsefe dersleri almasına vesile olmuş ve çok daha önemlisi kendisinin burada toplumsal yaşamı ve sosyal yapıyı gözlemleme fırsatı olmuştur. Eğitim gördüğü kolej aristokratik yapıda olduğu için, aristokrasi sınıfının içinde bulunduğu buhranı da bu dönemde anlamıştır. Nitekim aristokrasi bu dönemde diğer sınıflar tarafından dışlanmış bir sınıf haline gelmiş ve burjuva sınıfı, aristokrasiye karşı adeta bir soğuk savaş ilan etmiştir. Genç yaşında iki sınıf arasındaki çatışmanın farkına varan Tocqueville, Fransız toplumunun diğer sınıflarıyla ilişkiler kurulması gereğini fark etmiştir. 1823 yılında kolej eğitimini tamamladıktan sonra, 1823-1827 tarihleri arasında hukuk eğitimi almış ve eğitiminin hemen sonrasında henüz yirmi iki yaşındayken hâkimlik görevine başlamıştır⁶. Bürokratik bir görevi, aristokrat sınıftan gelen bir soylunun üstlenmesi ise o dönem için

¹ Cengiz Çağla, *Tocqueville ve Özgürlük*, Belge Yayınları, (İstanbul 2007) 9.

² Mehmed Akad, Bihterin Vura Dinçkol ve Nihat Bulut, *Genel Kamu Hukuku*, (11. Basım, Der Yayınları, İstanbul 2015) 164.

³ Bihterin Dinçkol, "Çoğunluk Tiranisine Karşı Bir Çözüm Yolu, Tocqueville'in Siyasal Kuramı", İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi, (3, 5, 2004, 149-163) 149.

⁴ Lütfi Sunar, *Alexis De Tocqueville-Modern Çağın Çelişkileri Karşısında Bir Düşünür*, (Ketebe Yayınları, İstanbul 2019) 24.

⁵ Çağla 10-11.

⁶ Ayferi Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, (Genişletilmiş 12. Baskı, Beta Basım, İstanbul 2011) 268.

önemli bir değişimin göstergesi olmuştur. Nitekim o yıllara kadar bu zümre üstün hizmet olarak nitelenen askerlikten başka bir görevi üstlenmemiştir. Bu nedenle, görevi üstlenmesi diğer soylular tarafından hoş karşılanmamıştır⁷. Hâkimlik görevine başladığı yıllar, Fransa'da Bourbonlar dönemine denk gelmiştir ve Fransa'da 1830 yılında yapılan devrim sonrasında iktidarı ele geçiren bu yönetime bağlılık yemini etmek istemediği için arkadaşıyla beraber Amerika'ya gitmek istemiştir. Bu amaçla yönetime hitaben yazdığı dilekçede, Amerika'daki mevcut cezaevlerinin yönetimini incelemek istediğini belirtmiştir⁸. Buraya gitmesindeki asıl amacı ise, Amerika'nın siyasal yapısı ve yönetimi üzerine araştırma yapmaktır⁹. Gittiği ülkeyi etraflıca inceleme fırsatı bulan Tocqueville, bu incelemesi sonucunda kendisini siyasal düşünce dünyasında önemli kılan "Amerika'da Demokrasi" adlı kitabının birinci cildini 1835 yılında yayımlamıştır¹⁰. Günümüzde Tocqueville'i önemli kılan ve adeta onunla özleşmesine vesile olan bu kitabı, yaşadığı dönemde de büyük ses getirmiş ve kendisine büyük bir ün kazandırmıştır. Öyle ki eseri, 1836 yılında Akademi ödülü alır ve beş yıl sonra Tocqueville Fransız Akademisi'nde görev almıştır¹¹. Fransız Akademisi'ne seçildiği ve göreve başladığı tarih olan 1841 yılında, kitabının ikinci cildini de yayımlamıştır. Ancak kitabının ikinci cildi, birinci cildi kadar geniş yankı uyandırmamıştır¹².

Bahsedilen kitabının her iki cildinde de Tocqueville, Amerika kıtasındaki demokrasinin ve siyasal kurumların eşitlik ilkesi temelinde gelişim sürecini ele alır. Bu anlamda eseri Amerikan toplumunu gözlemlerine dayanarak demokrasi ve eşitliğin anlamını ortaya koyar. Günümüzde demokrasi teorisi üzerine bir klasik haline gelen bu eserde düşünür, demokrasinin anlamını ve uygulanabilirliğini sorgular; bireyciliğin ve çoğunluğun kontrolsüz gücünün demokrasiye tehlike oluşturacağını belirtir. Basın ve örgütlenmelerin demokrasiye olan katkısını ve jürili yargılamaların demokrasiyle olan bağına da çalışmasında dikkat çeker. Çalışmamızın amacı da, "Amerika'da Demokrasi" adlı yapıtına dayanarak, Tocqueville'nin demokrasinin kaçınılmazlığı, anlamı, uygulanabilirliği; eşitlik ilkesi ve yargı ile olan ilişkisi üzerine düşüncelerini ortaya koymaktır.

⁷ Sunar 24.

⁸ İlhan Akın, *Devlet Doktrinleri*, (2. Baskı, Beta Basım, İstanbul 2013) 161.

⁹ Akad, Vural Dinçkol ve Bulut 164.

¹⁰ Alexis De Tocqueville, *Amerika'da Demokrasi*, (çev.) Seçkin Sertdemir Özdemir, (2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2019).

¹¹ Göze 268.

¹² Dinçkol 149.

I. ALEXIS DE TOCQUEVILLE'İN DEMOKRASİ ANLAYIŞI

A. Demokrasinin Kaçınılmaz Bir Yönetim Şekli Olması

Tocqueville'e göre, demokrasi ile yönetim kaçınılmaz bir zorunluluktur¹³. Bu zorunluluk, yaşamın olağan akışı içerisinde zamanla ortaya çıkar¹⁴. Diğer bir deyişle, başka herhangi bir itici güç olmadan demokrasi ile yönetim kendiliğinden gerçekleşir. Bunun için tarihsel geçmişe ve gelişmelere bakmamız yeterlidir. Demokrasinin dünya üzerinde kaçınılmaz olarak hâkim bir yönetim şekli olacağına dair ileri sürdüğü bu görüşünü desteklemek amacıyla Fransa'yı örnek olarak gösterir ve konuya ülkenin yedi yüzyıllık yönetim tarihini inceleyerek başlar. Ona göre, eski tarihlerde Fransa'da yönetim, hem toprağa sahip olan hem de toprak üstünde yaşayanları himayesinde tutan küçük bir azınlığa aitti. Bu dönemde azınlığın yönetme yetkisi, miras yoluyla kuşaktan kuşağa aktarılırdı. Yönetme iktidarının kaynağı ise toprak mülkiyetine sahip olmaya bağlıydı. Belirli bir zümrenin sahip olduğu toprak mülkiyetinin, onlara yönetme hakkını verdiği şeklindeki anlayış ise zamanla değişmeye başlamıştır. Değişimin nedeni, ruhban sınıfının siyasi gücünün artmasıdır. Önceleri yalnızca belirli bir sınıfın egemenliği altında olan kilise, yoksulların, zenginlerin ve asil olmayan kimselerin de dini önderler olmasına imkân tanıyınca ayrıcalıklı olma özelliğini kaybetmiş ve halka yönelmiştir¹⁵. Öyle ki, serf olarak yaşamının sonuna kadar köle olarak yaşamak zorunda olan kimseler, rahip olabilmiş; rahip olduktan sonra soylular sınıfına girebilmiş ve hatta kralın bile üstünde mevki edinmeye başlamışlardır. Kilisenin bu denli halka açık hale gelmesi siyasal ve toplumsal yapıda değişikliklere neden olmuştur. Günden güne uygarlaşmaya başlayan toplum, aynı zamanda farklı ilişkiler ağının kurulmasına vesile olmuştur. Karmaşıklaşan ilişkilerin sonucunda, yasalara ihtiyaç duyulmaya başlanmış; hazırlanan yasalar ile kralın yetkileri kısıtlanmıştır.

Kral, şahsi işleriyle meşgul olup, soylular da kişisel çatışmalarıyla ilgilenirken, alt sınıflar ticaret yoluyla zenginleşmeye başlamıştır. Neredeyse ulusal gelirin tamamını ele geçirmişlerdir. Krallar ve soylular kendi imtiyazlarının yavaş yavaş sona erdiğinin farkına varamamış; vardıkları zaman da, durumu değiştirmeye artık güçlerinin yetmediği anlaşılmıştır. Çünkü paranın gücü devlet işlerinde de geçerli hale gelmiştir. Önceleri ticaretle uğraşan kesim hor görülen bir zümre olsa da, para, iktidarı ele geçirmede yeni bir araç haline gelince övgülerle anılan bir siyasi güç haline gelmiştir. 11. yüzyılda değeri ölçülemez olan soyluluk, 13. yüzyılda satın alınabilir hale gelmiştir. Öyle ki ilk defa 1270 yılında, soyluluk unvanı doğuştan bu unvanı kazanamayan

¹³ Akın 164; Ceren Kalfâ ve Faruk Ataay, "Tocqueville'in Demokrasi Teorisine Katkıları Üzerine", Sosyal Bilimler Dergisi, (VII, 1, 2014) 35.

¹⁴ Tocqueville 29.

¹⁵ Tocqueville 30.

kimselere verilmiştir. Bu dönemde paranın konumunun değişmesinin yanı sıra aydınlanmanın gerçekleştiği de görülmüştür. Edebiyat ve sanata ilgi artmış; fikri çalışmalar yüceltilmiştir¹⁶. Akla verilen önem artmış; aydınlar bu sayede değer kazanmışlardır. Ateşli silahların icadı, matbaanın ve posta ile haberleşmenin bulunması sonucunda toplumsal gelişme gerçekleşmiştir. Böylece asillik ve köylülük arasındaki uçurum daraltılmış ve eşitlik fikri yerleştirilmiştir. Avrupa kıtasının insanların Amerika kıtasına ayak basmasıyla beraber yeni kazanç kapıları açılmış ve ticaretle uğraşan zümre, kendilerini geliştirmeyen ve atalarının başarısına dayanarak iş başına geçen soyluları yönetimden uzaklaştırmıştır. Asillerin sosyal ve siyasal yapıdaki düşüşü ile köylülerin yükselişi ve bu iki sınıfın her yarım yüzyılda birbirlerine daha da yaklaşmaları ve eşit kademeye gelmeleri Avrupa'nın her ülkesinde söz konusu olmuştur. Bu nedenle, artık eşitliğe ve demokrasiye gidişi durdurmaya çalışmak, Tanrı'ya karşı gelmek anlamına gelecektir¹⁷. Demokratik devrim, yasalarda, fikirlerde, alışkanlıklarda, teamüllerde değişiklikler yapılmaksızın hayatın olağan akışı içinde toplumda gerçekleşmiş ve demokratik yapı ve eşitlikçi düzen, aristokratik toplumların ve hiyerarşik düzenlerin yerini almıştır¹⁸.

B. Demokrasinin Anlamı

Günümüzde demokrasinin anlamını bulmak ve tanımlamak için normatif ve ampirik olmak üzere iki yöntem kullanılır. Normatif temelli yapılan demokrasi tanımlamasında, bu kavramın “demos” ve “kratos” yani halk ve yönetim kelimelerinin birleşiminden oluştuğundan hareketle, demokrasinin “halkın yönetimi” ya da “halk tarafından yönetim” anlamına geldiği kabul edilir¹⁹. Kelime anlamına bağlı kalarak tanımlanması halinde demokrasinin anlaşılacağı, soyut kaldığı dile getirilerek bu şekilde yapılan tanımlamalar eleştirilmiş ve demokrasiyi ampirik temelli tanımlama gayretleri ortaya çıkmıştır. Ampirik yaklaşım, var olan demokratik yönetimlerin ortak özelliklerinden yola çıkarak demokrasinin tanımını yapmaya çalışır. Bu anlamda, düzenli aralıklarla serbest ve adil seçimlerin yapıldığı, oy hakkının, ifade ve örgütlenme özgürlüklerinin tanındığı bir yönetimin ancak demokrasi olabileceği belirtilir²⁰.

Tocqueville'in demokrasi anlayışının, normatif olmaktan çok ampirik olduğu görülür. Nitekim kendisi “Amerika'da Demokrasi” adlı kitabında demokrasiyi tanımlama gayreti içine girmez. Belirli bir demokrasi tanımı

¹⁶ Tocqueville 30.

¹⁷ Tocqueville 32.

¹⁸ Göze 270; Dinçkol 152.

¹⁹ Robert A. Dahl, *Demokrasi ve Eleştirileri*, (çev.) Levent Köker, (Yetkin Basımevi, Ankara 1993) 3.

²⁰ Fatmagül Kale Özçelik, *Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Demokrasi Teorisi Bağlamında Serbest Seçim Hakkı*, (Adalet Yayınevi, Ankara 2019) 28.

vererek, Amerika'nın siyasi rejiminin demokrasi olup olamayacağını da belirlemez. Aksine Amerika'nın siyasi rejimi üzerinden demokrasiyi anlamlandırma yoluna gider. Dolayısıyla Tocqueville, demokrasiyi unsurları, temel ilkeleri belirli bir yönetim biçimi olarak ele almaz; bir toplumun siyasi ve sosyal yapısı olarak görür ve ona göre demokrasi, her şeyden önce, yaşama koşullarında eşitlik anlamına gelen sosyal bir olgudur²¹. Siyasal alanda demokrasi halk egemenliğine, kişilerin kamu görevlerine katılmaları anlamına gelir. Ekonomi alanında ise, ulusal gelirin dağılımında yoksulların çıkarlarının korunması, işsizliğin azaltılması demektir²².

C. Demokrasinin Uygulanabilirliği

Alexis De Tocqueville'in gerek Amerika'ya yaptığı seyahati gerekse bu seyahati sonucunda kaleme aldığı "Amerika'da Demokrasi" isimli eseriyle amaçladığı, Fransa için yeni bir rejimin nasıl olması gerektiğini vurgulamaktır²³. Ona göre, dünya genelinde yeni gelişen demokratik rejimin ilk başarılı örneğini Amerikan demokrasisi oluşturmaktadır. Siyasal bunalımlar, demokrasinin bu kıtaya gelmesiyle sona ermiştir. Aynı durum Avrupa kıtası için de geçerlidir. Daha durağan ve huzurlu bir gelecek, demokrasinin hakim olmasıyla bu coğrafyada da söz konusu olacaktır. Bu anlamda, Tocqueville'e göre demokrasi yalnızca Amerika'ya özgü bir yönetim şekli değildir. Amerika dışında Avrupa'da da uygulanabilir bir yönetim şekli olarak ele alınır.

Tocqueville'e göre, Fransa'daki gibi büyük bir kanlı devrim olmadan Amerika'ya demokrasi ve demokratik kurumlar yerleşmiştir. Bunun nedeni, 17. yüzyılın başlarında Amerika'ya yerleşen göçmenlerin demokrasi ilkesini eski Avrupa toplumlarında mücadele ettikleri tüm unsurlardan arındırarak, yenedünyanın sınırları içine yerleştirmelerinden kaynaklıdır²⁴. Demokrasi bu kıtada teamüllerle birlikte gelmiş, barış içinde yasalarla gelişmiş ve özgürlükle daha da yüceltilmiştir. Her iki kıtanın içinde bulunduğu şartlar farklı olsa da, eksiksiz bir eşitlik anlayışı ve demokrasi fikri zamanla Avrupa'ya da hâkim olacaktır. Çünkü her iki kıtada da demokrasiyi hâkim hale getiren yasaları ve teamülleri doğuran temel nedenler aynıdır. Fakat bu durum, Avrupa kıtasında da başarılı bir demokrasi pratiğinin olacağı anlamına gelmemelidir. Amerikalılar, demokrasinin başarılı olduğu tek hükümet modelini keşfetmemişlerdir. Elbette başka hükümet modelleri içinde de demokrasi başarılı olacaktır ve bu farklı modeller Avrupa'da da uygulanabilecektir.

²¹ Akad, Vural Dinçkol ve Bulut 166; Çağla 20.

²² Akın 163.

²³ Kalfa ve Ataay,31.

²⁴ Tocqueville 38.

II. DEMOKRASİNİN TEMEL DEĞERİ OLARAK “EŞİTLİK”

A. Eşitliğin Tanımı

Tocqueville'e göre demokrasinin temel prensibi eşitliktir²⁵. Tıpkı demokrasi kavramında olduğu gibi, eşitlik ilkesini de kavramsal bir analiz ile ele almaz ve tanımlama çabasına girmez. Ona göre, eşitlik esasen olması gerekenden çok, var olan şeydir ve bizzat yaşamın içindedir. Bu nedenle, eşitlik fikrini uzun bir tarihsel süreçte gerçekleşen sosyolojik bir gelişme olarak ele alır²⁶. Nitekim kendisi, Amerikan toplumuna ilişkin gözlemleri neticesinde eşitlik ilkesini ortaya koyar. Amerika'da Demokrasi adlı eserine, “Amerika'da bulunduğu süreçte fırsat eşitliği kadar dikkatini çeken başka herhangi bir şeyin olmadığını” dile getirerek başlar²⁷. Düşünürü göre, bu kıtada eşitlik toplumun işleyişine etki etmiştir²⁸. Kamuoyunu, kanunları, yönetenleri ve yönetilenleri etkilemiş ve onlara belirli bir şekil vermiştir²⁹.

Tocqueville, eşitlik ilkesini tarihsel ve sosyolojik gerçekliğe dayanarak ele almasından dolayı teorisini kendisinden önce var olan siyasal düşünürler gibi toplum sözleşmesi şeklinde varsayımlar üzerine kurgulamamıştır. Ona göre eşitlik ilkesi, Avrupa'nın son yedi asırdaki aşamalı gelişiminin bir ürünüdür ve gelişimini de henüz tamamlamamıştır. Eşitlik ilkesi, gelecek dönemde de gelişmeye devam edecektir ve uluslar bu ilkeye karşı koyamayıp, sonunda teslim olacaklardır. Avrupa kıtası da bundan bağışık değildir ve eşitlik ilkesi yönünde ilerlemektedir. Tocqueville'e göre bu evrensel ilke, diğer tüm olguları kendisine bağlı olarak ortaya çıkaran yönlendirici bir ilke, asıl kaynaktır³⁰. Nitekim Amerikan toplumuna ilişkin yaptığı gözlemlerinin gelip dayandığı merkezi bir nokta olarak eşitlik ilkesini görmektedir.

B. Eşitlik-Özgürlük Karşılaştırması

Tocqueville eşitlik ilkesi gibi özgürlüğü de tanımlamaz. Özgürlük üzerinden eşitliği; eşitlik üzerinden de özgürlüğü ele alır ve her ikisini karşılaştırarak

²⁵ Alain Touraine, *Demokrasi Nedir?*, (çev.) Kunal, Olcay, (2. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2000) 170; Dinçkol 153.

²⁶ Fatih Duman, “Alexis De Tocqueville, Demokratik Devrimin Paradoksu: Özgürlük ve Eşitlik Sarmalı”, *Siyasal Düşünceler Tarihi*, (ed.) Hamit Emrah Beriş ve Fatih Duman, (3. Baskı, Orion Kitabevi, Ankara 2019) 761.

²⁷ Tocqueville 29.

²⁸ Tocqueville'nin Amerika toplumunu gözlemleri neticesinde eşitliğin bu kıtaya hâkim olduğunu belirten görüşleri, Amerika'nın gerçekleriyle örtüşmediği için öğretiler eleştirilmektedir. Bu görüş tarafından, düşünürün ileri sürdüğü Amerika'ya hâkim olan eşitliğin yalnızca kanun önünde geçerli olduğu ve toplumsal gerçeklikle uyumadığı; ırksal eşitsizliğin bu kıtada o dönemlerde de var olduğu belirtilmiştir. Curtis Stokes, “Tocqueville and the Problem of Racial Inequality”, *The Journal of Negro History*, (75, 1/2, 1990) 1-15.

²⁹ Çağla 20-21.

³⁰ Tocqueville 29.

kuramını oluşturur. Düşünüre göre, insanların özgürlük ile eşitlik arzusu birbirinden ayrılır ve demokratik toplumlarda bu iki arzu birbirine denk değildir³¹. Özgürlük, farklı zamanlarda ortaya çıkmış ve tek bir duruma bağlı olmaksızın çeşitli şekillerde var olmuştur. Bu nedenle özgürlük yalnızca demokrasi içinde olmaz, onun dışında da varlık kazanabilir. Özgürlük, demokrasinin hâkim olduğu bu yüzyılı diğer yüzyıllardan ayırt edici özelliğe sahip değildir. Eşitlik ise yaşanan çağa hâkim olan en önemli olgudur ve bu çağı diğer çağlardan ayırır.

Tocqueville, eşitlik ve özgürlük denkleminde insanların eşitlikten çok özgürlüğü tercih edeceğini belirtir³². Böyle bir tercihin nedenlerini beş ayrımla inceler³³. İnsanların eşitlikten çok özgürlüğü tercih etmesindeki ilk neden, siyasal özgürlüğün eşitliğe göre daha kolay yok olmasından dolayıdır. Bu nedenle yalnızca özgürlüğe bağlı kalmak her zaman yeterli olmaz. Eşitliğinse kolay ya da zor ortadan kaldırılmasına ilişkin bir çıkarımda bulunmaz ancak bir defa kısıtlanmış ya da ortadan kaldırılmışsa artık çok uzun ve zor uğraşlar neticesinde yeniden kurulacağını belirtir. Bunun için toplumsal durumun değiştirilmesi, yasaların yürürlükten kaldırılması, fikirlerin yenilenmesi, alışkanlıkların değiştirilmesi ve teamüllerin gözden geçirilmesi gerekir. Bu zorluğundan dolayı insanlar eşitliğin her zaman sürmesi gerektiğini düşünür ve ona bağlı kalırlar.

İnsanların eşitlikten çok özgürlüğü tercih etmesindeki ikinci nedense, herhangi bir kimse, siyasal özgürlüğün aşırı hale gelmesi durumunda toplumun huzurunun, kişilerin gelirlerinin ve yaşamının tehlikeye girebileceğini bilir. Eşitliğin insanlığı tehlikeye sokacağı durumları ise yalnızca dikkatli ve basiretli kimseler bilir. Özgürlüğün sürüklediği kötülükler apansızdır; bunlar herkes tarafından bilinir. Aşırı eşitliğin doğuracağı kötülüklerse yavaş yavaş ortaya çıkar ve aşamalı olarak topluma yerleşir. Özgürlüğün sağladığı avantajlar ancak uzun vadede görünür ve bunları doğuran nedenleri yanlış anlamak her zaman çok kolaydır. Eşitliğin avantajlarıysa hemen hissedilir. Üçüncü nedense, siyasal özgürlük belirli sayıda kişiye mutluluk verir. Eşitlikse, her gün her bir kişiye çok sayıda küçük faydalar sağlar. Eşitlik, her an kendisini hissettirir. En soylusundan en sıradan kimseye kadar herkes bu eşitlikten mutluluk duyar. Dolayısıyla eşitliğin doğurduğu tutku hem güçlüdür hem de geneldir.

Dördüncü neden, siyasal özgürlüğün sağladığı hazlar üzerinedir. Düşünüre göre, özgürlüğün sağladığı hazlar kolayca ortaya çıkmaz. Ancak eşitliğin sağladığı hazlar kendi kendilerini görünür kılarlar. Yaşamın olağan akışında,

³¹ Nagehan Gürbüz Ersoy, Çoğunluğun Tiranlığı, (On iki Levha Yayınları, İstanbul 2019) 57.

³² Ahmet Ulvi Türkbağ, "Alexis De Tocqueville'de Amerikan Demokrasisi ve Bunun Getirdiği Problemler", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, (İstanbul 1992) 81.

³³ Tocqueville 532-533.

önemsiz sayılabilecek olaylarda dahi bu hazlar ortaya çıkabilir ve bu hazları anlamak için yalnızca yaşamak yeterlidir. Beşincisi ve son olanı ise, özgürlük, eşitliğin bir sonucudur. Tocqueville'e göre, modern ulusların çoğunda ve özellikle Avrupa kıtasında özgürlük fikri, koşullar eşitlenmeye başladığı anda ve bizzat eşitliğin bir sonucu olarak doğmaya ve gelişmeye başlamıştır. Demokratik toplumlar özgürlüğe bir beğeni duyarlar; ancak eşitlik içinse coşkulu bir tutku duyarlar. Esasen birini diğerine tercih etmek edemezler. Özgürlük içinde eşitliği isterler. Bu eşitliği elde edemezlerse, kölelik durumunda eşitliğe razı olurlar. Yoksulluk, kulluk, barbarlığa karşı koymayabilirler ama aristokrasiye asla dayanamazlar³⁴.

Siyasal özgürlük deyince akla gelen bir diğer düşünür Montesquie'dır. "Kanunların Ruhu" adlı eserinde "özgürlük nedir?" sorusunu sorar ve bunun cevabını arar. Ona göre, özgürlük kelimesi kadar çeşitli anlamlara gelebilen, zihinleri bu kadar meşgul etmiş bir kelime daha yoktur³⁵. Peki, gerçekten özgürlük nedir? Bu soruyu demokrasilerden yola çıkarak cevaplar. Demokrasilerde halkın istediğini yapar gibi gözüktüğü doğrudur. Fakat siyasi özgürlük, her istediğini yapmak demek değildir. Yazılı kuralları olan bir toplumda özgürlük, insanların istemeleri gereken şeyleri yapabilmeleri, istememeleri gereken şeyleri yapmaya zorlanmamalarıdır³⁶. Bu kapsamda özgürlüğü, bağımsızlıktan ayırır. Ona göre özgürlük, kanunların izin verdiği her şeyi yapma hakkıdır. Şayet bir kimse kanunların yasakladığı bir şeyi yapabilseydi, yine özgür olamazdı. Zira onun gibi diğer kimseler de aynı yapabilme gücüne sahip olurdu. Montesquieu'un siyasi özgürlük kuramıyla Tocqueville'in özgürlük düşüncesini karşılaştırdığımızda, konuya farklı yaklaşımlarının olduğu gözlenir. Montesquieu, kanunlardan hareket ederek, özgürlüğün tanımını yaparken; Tocqueville, eşitlik-özgürlük karşılaştırması üzerinden her iki kavramı anlamlandırmaya çalışır. Esasen Montesquieu, özgürlüğe ilişkin sınırları kanunlar tarafından belirlenmiş bir tanım ortaya koyar. Tocqueville ise ne olduğu sorusunun cevabını aramaktan ziyade, özgürlüğün eşitlik karşısında tercih edilmeyen bir duygu olduğunu vurgulamaya çalışır³⁷.

³⁴ Tocqueville 534.

³⁵ Montesquieu, Kanunların Ruhu Üzerine, (çev.) Berna Günen, (Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 4. Basım, İstanbul 2019) 195.

³⁶ Montesquieu 196.

³⁷ Her ne kadar özgürlük kavramına ilişkin farklılaşma olduğu görülse de, doktrinde Tocqueville'in Montesquieu'dan etkilendiğine ilişkin görüşler de bulunmaktadır. Bu konuya özgü bir çalışma için bkz., Melvin Richter, 'The Uses of Theory: Tocqueville's Adaptation of Montesquieu', in M. Richter, Essays in Theory and History, Harvard University Press, 1970. Özellikle her iki düşünürün yasa üzerine görüşlerinin benzerleri vurgulanır. Yasanın kaynağı olarak akıllı göstermeleri ve bir yasanın herkes tarafından kabul edilebilmesi için evrensel ilkelere dayanması gerektiği her iki düşünür tarafından kabul edildiği doktrinde dile getirilir. Hasan Bülent Kahraman "Tocquevilleci Demokrasi, Toplumsal İktidar ve Sivil

III. ALEXIS DE TOCQUEVILLE'E GÖRE DEMOKRASİYE YÖNELİK OLASI TEHLİKELER

A. Bireycilik

Tocqueville'e göre, eşitliğin hâkim olduğu demokrasilerde her bireyin duygu ve düşünceleri kendisine ilişkindir. Bu durumu bireycilik olarak tanımlar ve ona göre bireycilik, koşulların ortaya çıkardığı yeni bir kavramdır. Daha önceleri bilinen egoizmden (bencillik) ise farklıdır³⁸. Egoizm, kişinin kendisine duyduğu tutkulu ve abartılı sevgisidir; kendisini her şeyden üstün görmesidir³⁹. İnsanı sadece kendisiyle ilgilenmeye ve her şeye karşılık kendisini ilk olarak düşünmeye sevk eder. Bireycilik ise insanın kendisini toplumdaki diğer kalabalıklardan ayırarak, yalnızca yakın çevresiyle biraraya gelmesidir. Kişiler bu şekilde kendilerine ait küçük bir topluluk yarattıktan sonra bir daha topluma karışmazlar. Bireycilik, egoizme göre daha huzur verici ve olgun bir duygudur.

Her iki duyguyu karşılaştırmaya devam eden Tocqueville'e göre, egoizm içgüdüseldir ve bu içgüdü, kör ve bozuk bir duygudur. Bireycilik ise, bozuk bir duygu değildir. Esasen ona göre, bireycilik bir duygu değildir. Yanlış bir düşüncenin sonucunda ortaya çıkar. Bu nedenle bireyciliğin kaynağı olarak zihinsel kusurları görür. Düşünür, iki kavramdan birini diğerine yeğlemez; ona göre her iki kavram da zararlıdır. Egoizm, her türlü erdemi yok eder; bireycilik ise önce kamusal erdemlere, sonra ise diğer erdemlere zarar verir ve onları yok eder. Böylece egoizmle özdeşleşir. Egoizm insanlığın varoluşundan beri bütün toplumlarda görülürken; bireycilik daha yeni tarihlerde ve demokratik toplumlarda görülmeye başlanmıştır. Yeryüzünde koşulların eşitliği arttıkça da bireycilik daha çok yayılacaktır. İşte demokrasiyle birlikte gelen eşitliğin kötü yanı da budur⁴⁰. Bireysellik duygusunun belirmesine en elverişli ortamı hazırlar⁴¹. Öyle ki demokratik toplumlarda, yeni aileler yoktan var olurlar ve zamanın dokusu her daim değişir; kuşakların izleri silinir. Aristokraside olduğu gibi, kişiler geçmiş kuşaklara saygı duymaz ve kendi sınıfından olanla birbirine bağlamaz⁴². Aksine, aileler ve kuşaklar arasında bağlar gevşemiş, insanların ilgisi kendisine en yakın olanlarla sınırlandırılmıştır. Sınıf farkı ortadan kalktığı ve kişiler başka kimselere bağımlı olmaktan kurtulduğu için, biri diğerine kayıtsızlığa ve yabancılaşmaya başlamıştır. Demokratik toplumda koşullar eşitlendikçe, kişiler kendi kendilerine yetecek yeterli bilgi ve serveti

Toplum Kaygıları", Doğu Batı Dergisi, (39, 2007, 229-258) 249.

³⁸ Göze 271.

³⁹ Duman 794.

⁴⁰ Sunar 107.

⁴¹ Akın 167.

⁴² Tocqueville'in bu değerlendirmelerde bulunurken, kendisinin aristokrat sınıftan geldiği ve tasfiye edilen bu zümrenin değerlerine özlem duyduğunun da göz önünde bulundurulması gerektiği öğretide dile getirilmiştir. Zeynep Özlem Üskül, *Bireyciliğe Tarihsel Bakış*, (Büke Yayıncılık, İstanbul 2003) 88.

elde ederler. Böylece, diğerlerinin kaderleri üzerinde etkide bulunmak için ne yeterli zenginliğe ne de böyle bir iktidara sahip olamazlar. Bu kişiler, kimseye bir şey borçlu değildir; kimseden de bir şey beklemezler. Sadece kendilerini düşünmeye alışır ve kaderlerinin tamamen kendi ellerinde olduğunu bilirler. Bu anlamda düşünürü göre, bireycilik anlayışının sonucu olarak demokrasi, insanı sadece kendisine yönlendirir ve onu tamamen kendi yalnızlığına bırakır⁴³.

B. Çoğunluğun İktidarının Tiranlığa Dönüşme Tehlikesi

Tocqueville, çoğunluğun iktidarını, “halkın çoğunluğunun, yönetme konusunda her şeyi yapma hakkı” olarak tanımlar⁴⁴. Kendisi tanımladığı bu kavramı tüm kuvvetlerin kaynağı ve meşruiyeti olarak görmesine rağmen dine aykırı ve tiksindirici bulduğunu belirtir. Ancak ona göre, demokratik yönetimlerin özünde çoğunluğun hâkimiyetinin mutlakağı yer alır. Çünkü demokrasiler, çoğunluk fikri üzerine kuruludur.

Çoğunluk iktidarının kuvvetler içindeki gücüne dikkat çeker. Ona göre yasama, diğer kuvvetler arasında çoğunluğun isteklerini en fazla dikkate alan kuvvettir. Hal böyle olunca yasamanın gücü, yargı üzerinde artmakta ve yürütme kuvveti yasama organına bağımlı hale gelmektedir. Bunun sonucunda yürütme ne istikrar ne de bağımsızlık elde edebilmektedir. Çoğunluğun yasama üzerindeki hâkimiyeti sonucunda, demokratik yönetimlerin kuvvetler arasında öngördüğü dengeleme ve fren mekanizması ortadan kalkmaktadır.

Düşünürü göre, çoğunluğun iktidarının ahlaken doğru olduğuna ilişkin bir inanç vardır. Bu inanç gereğı, bilgelik ve ileri görüşlülük, tek bir insanın yerine bir araya toplanmış daha fazla sayıda kişide; tek bir kişinin seçiminin yerine çok sayıdaki kişiden oluşan yasa koyucuda bulunur. Bu durum, demokrasilerde geçerli olan eşitlik teorisinin bir sonucudur. Tocqueville'e göre, bu doktrinin doğrudan anlaşılamayan kötü sonuçları vardır. Çoğunluğun iktidarı, tüm diğer iktidarlar gibi kalıcı olmaya ihtiyaç duyar ve bu onun için bir gerekliliktir. İktidar bir kez kurulduktan sonra, zorla kendisine itaat ettirir. Azınlıkta kalanlar, bunu güçlükle kabul etse de, başka çözüm yolları olmadığı için bu duruma alışır ve zamanla bu iktidara saygı duymaya başlar. En çok sayıda olanların menfaatlerinin az sayıda olanlara tercih edilmesi gereğı, çoğunluğun iktidarını ahlaken geçerli kılan ilkedir. Bu ilke gereğince, en çok sayıda olanların bu hakkına diğerlerince saygı duyulması gerekir. Bu saygının var olup olmadığını ise o ülkedeki parti sayısı belirler. Eğer bir ülkedeki parti sayısı çoksa, çoğunluğun iktidarına saygı az demektir. Burada parti sayısının çokluğu ve uzlaşımın azlığı, pek çok menfaatin ortaya çıktığını gösterir.

⁴³ Steven Connelley and Rune Sarromaa Hausstatter, “Tocqueville on Democracy and Inclusive Education: A More Ardent and Enduring Love of Equality than of Liberty”, *European Journal of Special Needs Education*, (24:3, 231-243, 2009) 234.

⁴⁴ Tocqueville 260.

Tocqueville'ye göre, mutlak iktidar kendine içkin bir şekilde kötülük ve tehlike barındırır. Mutlak iktidar, tehlikesiz bir biçimde yalnızca Tanrı'ya ait olabileceğini düşünür. Yeryüzünde Tanrı dışında böylesine bir kutsal hâkimiyeti elinde bulundurabilecek bir iktidar yoktur. Dolayısıyla, demokrasi veya aristokrasi olarak anılan bir monarşide ya da cumhuriyette, her şeyi yapma hakkının, halka veya krala verilmesi arasında bir fark yoktur. Her iki durumda da ortaya kolayca tiranlık çıkar⁴⁵.

Bu çıkarımları sonrasında Amerika'da uygulanan demokrasiyi, çoğunluğun karşı konulamaz gücünü öngörmesi ve bu çoğunluğun tiranlığa kaymasını engelleyecek önlemlerin yokluğu nedeniyle eleştirir. Öyle ki, ülkede haksızlığa uğrayan ve azınlıkta olan bir kimsenin veya herhangi bir örgütün başvurabileceği ve sonuç alabileceği bir makam yoktur. Yasama, idare ve güvenlik güçlerinden oluşan yürütme, jüri üyeleri ve hâkimleri kapsayan yargı çoğunluk tarafından seçilmektedir. Bu durumda, bir kanun ne kadar haksız olursa olsun azınlıkta kalanların ona boyun eğmekten başka yapabilecekleri bir şey yoktur. Bu duruma şiddetle karşı çıkan Tocqueville, yeni bir yönetim şeklini önerir: çoğunluğu temsil eden ama sınırları belirlenmiş bir yasama kuvveti, kendine özgü iktidarı olan yürütme kuvveti ve diğer iki kuvvetten bağımsız bir yargı organı⁴⁶. Ona göre kuvvetler arasında böylesi bir frenleme ve dengeleme sisteminin olması halinde demokratik yönetimin tiranlığa kayma riski ortadan kalkacaktır.

1. Çoğunluğun İktidarının Olumsuz Sonuçları

a. Yasal İstikrarsızlık

Tocqueville'e göre, Amerika'da çoğunluğun iktidarının mutlak hâkimiyeti söz konusudur. Ona göre, bu hâkimiyetin sorunsuzca devam etmesindeki neden, herkesin birbiriyle eşit olduğu anlayışının yerleşmesinin sonucunda, ülkede farklı kişilerin menfaatleri arasında doğal ve daimi bir görüş ayrılığı henüz ortaya çıkmamıştır. Çoğunluğun iktidarının bu kadar güçlü olması ise gelecek için ölümcül ve tehlikelidir⁴⁷. İlk olarak, çoğunluğun iktidarının mutlak hâkimiyetinin yasal istikrarsızlığa neden olacağını belirtir. Yasama kuvvetine kısa süre ile kişilerin seçilmesinin ve her yeni gelenin kendi taleplerini hayata geçirme isteği, düzenlemelerin sıklıkla değişmesine neden olur. Bu ise yasal ilkelerin yeniden düzenlenmesine ve istikrarsızlığa yol açar. Çoğunluğun iktidarı sadece yasaların üzerinde değil; ona göre, yasaların icrası ve idarenin faaliyetlerinde de istikrarsızlığa neden olur. Çoğunluk iktidarı tüm kuvvetleri elinde bulundurduğu için idarenin özerk bir yapısı olmaz. Dolayısıyla idare,

⁴⁵ Tocqueville 262.

⁴⁶ Tocqueville 263.

⁴⁷ Tocqueville 258.

çoğunluğun emri altında faaliyet yürütür ve yasamanın faaliyetlerine bağlı hale gelir. Yasa koyucu başka bir konuyu gündeme getirdiğinde, idarenin yürüttüğü faaliyetler kesintiye uğrar ve gündemdeki faaliyetler uygulamaya geçer. Tocqueville bu durumu, yaşadığı dönemde Amerika'da hapisanelerin durumunun iyileştirilmesi üzerinden örnekler. O dönemde suçluların yeniden topluma kazandırılması amacıyla bir kamuoyu oluşturulmuş ve yeni hapisanelerin inşasına başlanmıştır. Yurttaşların fikren ortak olduğu bu konuda yapılacaklar ise hemen gerçekleşmemiştir. Yeni cezaevlerinin inşasına başlansa da kısa sürede tamamlanamamıştır. Hal böyle olunca eski cezaevleri var olmaya ve çok sayıda suçluyu hapsedmeye devam etmiştir. Yeni kurumları oluşturma amacına yönelik çoğunluk, zamanla eski kurumları unutmaya başlamıştır. Yeni binalar daha sağlıklı ve yenilikçi oldukça, eskileri daha zararlı ve sağlıksız olmaya başlamıştır. Bunun nedeniyse, çoğunluğu oluşturan her bir kişinin ilgisi başka bir konuya yoğunlaştığında, eski konu üzerinde denetiminde ortadan kalkmasıdır. Tocqueville, bu durumu Ortaçağ'ın barbarlığını hatırlatan bir zindana benzetir.

b. Kamu Görevlilerinin Keyfilikleri

Tocqueville, kamu görevlilerinin keyfi davranışları ile çoğunluğun iktidarı arasında kaçınılmaz bir bağın oluştuğunu dile getirir. Ona göre, çoğunluğun iktidarı yasa koyucunun meşru despotizmini kolaylaştırırken aynı zamanda üst düzey kamu görevlilerinin keyfi davranışlar sergilemesine de zemin hazırlar⁴⁸. Yasanın yapılmasında ve uygulanmasında mutlak yetkiyle donatılmış olan çoğunluk aynı zamanda yönetenler ve yönetilenler üzerinde de aynı kontrol yetkisine sahiptir. Bunun sonucunda, kamu görevlilerine kendi memurları gibi bakar ve menfaatleri doğrultusunda hareket etmelerini ister⁴⁹. Kamu görevlilerinin mesleki hak ve yükümlülükleri objektif şekilde belirlenmez. Çoğunluğun çıkarları doğrultusunda, her an onların denetim ve gözetimi altında faaliyetlerini yürütmek zorundadırlar. Adeta bir efendinin kölesine itaati gibi kamu görevlileri de çoğunluğa boyun eğler⁵⁰. Özgürlük öngörülürken, ölümcül nitelikte olabilecek alışkanlıklar bu şekilde biçimlenir.

c. İfade Özgürlüğünün Sınırlanması

Tocqueville'e göre, Amerika Birleşik Devletleri'nde, çoğunluk bir soruna ilişkin nihai bir karar almışsa artık o sorun tekrar tartışılmaz. Peki, "Neden?" diye sorar⁵¹. Ona göre, çoğunluğun düşünce üzerinde uyguladığı ahlaki kuvvetten dolayıdır. Böyle bir durumda, demokratik cumhuriyetlerin despotizmi bile

⁴⁸ Ersoy 46.

⁴⁹ Tocqueville 263.

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Tocqueville 264.

önemsiz kıldığını belirterek konuya başlar. Tocqueville, insanların düşünme ve fikir üretmelerine özel bir önem verir. Nitekim düşünüre göre fikir, tüm tiranlıkların üstesinden gelen görünmez ve anlaşılabilir bir kuvvettir. Mutlak monarşilerin pek çoğu, kendi iktidarlarına karşı olan fikirlerin gizlice yayılmasını hiçbir şekilde engelleyememişlerdir. Demokrasiyi benimsemiş Amerika'da ise durum bu şekilde değildir. Çoğunluk kararsız kaldığında fikirler üretilir, tartışılır. Kesin bir karara vardığında ise artık tartışmalar sona erer, fikir üretilmez. Bu durum aynı fikirde olanlar kadar karşı görüşte olanlar için de geçerlidir. Karşı görüşte olanlar da çoğunluğun kararını kabul eder ve itiraz etmezler. Çünkü yasaları yapma ve uygulama hakkına sahip olan çoğunluk gibi bir gün kuvvetleri elinde toplama iktidarları bulunmaz. Diğer bir deyişle, azınlıkta olanların bir gün çoğunluk haline geçebilmelerini sağlayacak araçlar elinde bulunmaz. Ona göre, bu durum oldukça tehlikelidir. Nitekim krallar yalnızca eylemler üzerinde etki doğuran, fikirlere karışamayan maddi bir güce sahipken; çoğunluk hem maddi hem de ahlaki bir iktidarla donatılmıştır. Bu güç, hem eylem hem de fikirler üzerinde etkilidir ve her iki alanı da engeller. Bu nedenle çoğunluğun hâkim olduğu cumhuriyetlerde gerçek tartışma özgürlüğünün olamayacağını düşünür. Çoğunluk, belirli bir fikir etrafında birleşir ve belirli bir çerçeveye çizer. Yazar, bu sınırların içinde özgürdür; ama sınırları aşmak istediğinde sonuç değişir; sosyal dışlanmayla karşılaşır ve yalnızlaşır. Nihayetinde kendisi susmayı tercih eder. Kişileri susturan böylesi bir uygulama tek bir kişinin hüküm sürdüğü mutlak monarşilerde despotizm ruhu ile açıkça yapılmaktaydı. Ama demokratik cumhuriyetlerde baskı rejimi tiranlıktaki gibi açık değildir. Tiranlar, kişilere açıkça ya kendisi gibi düşünmelerini ya da ölmeyi tercih etmeleri gerektiğini belirtir. Bu nedenle buradaki despotizmin ruha değil, bedene yönelmiş olduğu görülür. Ancak demokratik cumhuriyetlerde despotizm bedenle ilgilenmez ve doğrudan ruhu hedef alır. Burada, çoğunluktan farklı şekilde düşünmek konusunda özgürsünüzdür; farklı fikirde olmanız yaşamınıza ve mülkiyetinize zarar verme hakkını doğurmaz; ancak artık bir yabancısınız. Diğer kişiler sizden uzaklaşır ve saygınlığınız biter. Böylesi bir durum, size yaşamayı vaat eder ama sizi ölümden daha kötü şartlarda bırakır. Çoğunluğun hâkimiyetinin bir görünümü olan kamuoyunun bu sosyal baskısı ile birlikte, çoğunluktan farklı düşünmek artık imkânsız hale gelir ve azınlığın görüşleri anlamını yitirir⁵². Bu genel değerlendirmeleri Amerika kıtası üzerindeki uygulamalara dayanarak yapan Tocqueville, burada tinsel özgürlüğün olmadığını belirterek devam eder ve bu kıtada büyük yazarların olmamasını ifade özgürlüğünün olmamasına bağlar. Ülkede yazarların çoğunluğa karşı görüş ileri sürememesini, devamlı şekilde çoğunluktan övgüyle bahsettiğini belirtir.

⁵² Pierre Manent, Tocqueville and the Nature of Democracy, Rowman & Littlefield Publishers, (Maryland 1993) 41.

Fikir özgürlüğü ve onun sınırlandırılmasına ilişkin önemli bir tespit daha bulunur ve Amerika'nın diğer devletlerden nasıl ayrıştığını ortaya koyar. Örneğin, İspanya'da kurulan engizisyon mahkemesinin çoğunluğun kabul ettiğinden farklı dine ilişkin kitapların yayılmasını asla engelleyemediğini söyler⁵³. Diğer devletlerdeyse müstehcen kitapların yazarları cezalandırılarak, ahlakın korunması hedeflenir. Buna karşılık Amerika'da çoğunluk iktidarının böylesi karşı fikirlerin oluşmasını ve kitap olarak yayılması fikrini dahi ortadan kaldırdığını belirtir. Ahlak konusunda kimse aykırı kitap yazma fikrine sahip olmadığı için cezalandırılmaz. Esasen Tocqueville bu karşılaştırmada çoğunluk iktidarının ifade özgürlüğü üzerinde diğerlerine kıyasla nasıl ceberut hale dönüştüğünü ispatlamaya çalışır.

IV. ALEXIS DE TOCQUEVILLE'İN ÖNGÖRDÜĞÜ DEMOKRASİ MODELİ: ÇOĞULCU DEMOKRASİ

Tocqueville, halk egemenliğinin egemen olduğu bir devlette iki unsurun olması gerektiğini vurgular. Bu unsurlar, basın ve örgütlenme özgürlüğüdür.

A. Basın Özgürlüğü

Tocqueville'e göre, halk egemenliğinin açıkça egemen olduğu bir ülkede, sansür sadece bir tehlike değildir, aynı zamanda büyük bir saçmalaktır. Çünkü toplumu yönetme hakkını elde edenlerin, kişileri harekete geçiren farklı düşünceleri bilme, bunlar arasında seçim yapma ve bilgisi sayesinde farklı olguları değerlendirme kapasitesine sahip olması gerekir⁵⁴. Bu nedenle halk egemenliği ve basın özgürlüğü tamamen bağlantılıdır⁵⁵. Sansür ve halk egemenliği ise birbirlerine karşıt olan ve siyasal yaşamda birbirleriyle karşılaşmaması gereken iki şeydir. Bu nedenle o dönem Amerika'da yaşayan on iki milyon kişi arasında, basın özgürlüğünü sınırlandırmayı önermeye cesaret edebilecek tek bir kişinin dahi olmadığını yineler.

Tocqueville'e göre basının bu kadar önemli olmasının nedeni, basın özgürlüğünün etkisinin yalnızca siyasal düşünceler üzerinde olmamasından kaynaklıdır. Bu özgürlük, herkesin her türlü düşüncesini etkiler; yasaları ve teamülleri değiştirir. Dolayısıyla basın pek çok alanda etkili olan bir araçtır. Belki de bu kadar etkili bir araç olmasından dolayıdır ki yazar, basın özgürlüğüne temkinli davranır⁵⁶. Basın özgürlüğünü, sağladığı yararlardan çok engellediği kötülükler yüzünden savunduğunu belirtir⁵⁷. Basının kamuoyu oluşturma hususuna Eserinde şu şekilde yer verir: “*Basın özgürlüğü, Amerika kıtasının her*

⁵³ Tocqueville 266.

⁵⁴ Göze 276.

⁵⁵ Tocqueville 194.

⁵⁶ Dinçkol 159.

⁵⁷ Tocqueville 192.

bölgesinde siyasal yaşamı canlı tutar. Her zaman siyasetin gizli kaynaklarını açığa çıkarır ve kamu görevlilerini sırasıyla kamuoyunun mahkemesine çıkmaya zorlar. Partileri belli çıkarlar etrafında toplayan basındır ve partiler birbirlerini görmeksizin karılıklı basın aracılığıyla konuşurlar; birbirleriyle bağlantıya geçmeksizin anlaşırlar. Basın organlarının aynı konuda hem fikir olması halinde etkileri karşı konulamaz bir biçimde kamuoyunu oluşturur ve halk bu fikirleri kabuleder”⁵⁸.

Anayasal ve yasal sistem, siyasetçiler⁵⁹ basın tarafından sert bir şekilde eleştirilebilir. Ona göre basının sınırsız bir özgürlüğü de olmamalıdır ve bu özgürlüğün bir sınırı olmalıdır. O sınır, özgürlük kapsamında şiddete çağrı yapılmamasıdır. Açıkça şiddet içermedikçe anayasa ve yasaların sert bir dille eleştirilmesi ise suç olmamalıdır. Tocqueville, basının sert dille eleştiri yapmasını savunmaz. Çünkü bu durumda basın, iyi ve kötüyü birbirine karıştırır. Ama buna rağmen basın olmaksızın özgürlüğün ayakta kalamayacağına ilişkin güçlü bir inancı vardır.

B. Örgütlenme Özgürlüğü

Tocqueville’e göre, örgütlenme özgürlüğü yaşadığı dönemde çoğunluğun tiranlığına karşı önemli bir güvencedir⁶⁰. Siyasi partilerin despotizmini veya yöneticilerin keyfiliklerini önlemek için örgütler zorunludur. Devletler içinde bu tür ikincil yapılanmalar, iktidarın kötüye kullanılmasını durduran örgütlerdir⁶¹. Benzer örgütlenmelerin var olmadığı ülkelerde, eğer kişilere alternatif örgütleri kurma hakkı tanınmazsa, tiranlığın ortaya çıkması için herhangi bir engel kalmamış demektir. Büyük bir halk kitlesine, tek bir kişi ya da bir avuç insan tarafından kolaylıkla zulüm edilebilir. İşte bu zulmün engellenmesi için örgütlenme özgürlüğü elzemdir⁶².

Tek başına hareket özgürlüğünden sonra insan için en doğal özgürlük, başkalarıyla bir araya gelerek, hareket etme özgürlüğüdür. Bu nedenle, yazara göre örgütlenme özgürlüğü, diğer bireysel özgürlükler kadar mutlak ve devredilmez bir haktır⁶³. Ancak sınırsız bir hak olarak değerlendirilmemelidir. Bir ulus, kontrolü kaybetmemek ve huzuru sağlamak için örgütlenme

⁵⁸ Tocqueville 198.

⁵⁹ Amerika’da basın tarafından siyasetçilerin sert bir dille eleştirildiği bir gazete yazısını paylaşıyor: “Bu tür meselelerde (başkan) Jackson’ın dili, kalpsiz, sadece iktidarını korumakla meşgul olan bir despotun dilidir. İhtiras onun suçudur ve cezasını bulacaktır. Entrika onun yeteneğidir ve aslında onun niyetlerini şaşırtacak ve ondan kudretini alacaktır.” Tocqueville 194.

⁶⁰ Tocqueville 203.

⁶¹ İlyas Doğan, Sivil Toplum Anlayışı ve Siyasal Sistemler, (Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, Astana Yayınları, Ankara 2013) 139.

⁶² Murat Tümay ve Firdevs Okatan, “Alexis De Tocqueville’e Göre Sivil Toplum”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, (XIX, 3, 2015, 321- 339) 328.

⁶³ Doğan 139.

özgürlüğüne sınırlandırmalar getirebilir⁶⁴. Tabii bu durum yasa koyucunun hakkı tamamen yok etmesi anlamına gelmez. Bu nedenle örgütlenme özgürlüğünün kabul edildiği ülkelerle, özgürlüğün kötüye kullanıldığı ülkelerde, örgütlerin izlediği farklı yolların karşılaştırılması hem hükümetler hem de partiler için yararlıdır. Nitekim bir araya gelme özgürlüğünü aşırı kullanıp, bir yıkım aracı haline getirerek kötüye kullananlar ile bu şekilde kullanmayarak, fayda sağlayan halklar vardır. İşte bu iki grubun karşılaştırması örgütlenme özgürlüğünün sınırlarının belirlenmesi için gereklidir. Amerika'da siyasal amaçlarla örgütlenme özgürlüğünün sınırsız olduğunu tespit eder⁶⁵. Ancak özgürlük bu ülkede tahmin edildiği gibi zararlı sonuçlara yol açmamıştır⁶⁶. Bunun birinci nedeni, bu hakkın kullanımı, alışkanlıklara ve teamüllere işlemiş olmasından dolayıdır⁶⁷. Diğer bir nedeni ise, Amerika'da azınlığı oluşturan yurttaşların örgütlenme nedeni, Avrupa kıtasındaki gibi, iktidarla sert bir şekilde savaşmak değildir. Öncelikle sayılarını bilmek ve böylece çoğunluğun psikolojik etkisini zayıflatmaktır. Çoğunluk üzerinde baskı yapmak için en uygun argümanları bir araya getirirler. Ancak bu şekilde çoğunluğun sahip olduğu iktidarı ele geçirebileceklerini düşünürler. Burada siyasal örgütler sukunetle meselelere yaklaşırlar ve her daim yasal yolları kullanırlar. Avrupa'da ise örgütlerin ikna çabalarından çok, mücadele etme isteği ön plana çıkar.

V. ALEXIS DE TOCQUEVILLE'İN YARGIYA BAKIŞI

A. Hukukçular Üzerine Düşünceleri

Tocqueville'e göre, tarihsel süreçte çeşitli devletlerde hukukçular siyasal hareketlerde hep var olmuştur. Bazen siyasal iktidarların araçları olmuşlardır, bazen de siyasal iktidarları kendileri araç olarak kullanmışlardır. Örneğin, İngiltere'de hukukçular, aristokrasiyi savunmuş ve onunla işbirliği yapmışken;

⁶⁴ Tocqueville 202.

⁶⁵ Theda Skocpol, "The Tocqueville Problem: Civil Engagement in American Democracy", *Social Science History*, (21:4, 1997, 455-479) 460. Bu çalışmasında yazar ayrıca, erken dönem Amerikan posta sisteminin vatandaşlar arasında sürekli yoğunlaşan iletişimi daha da ileriye taşıdığını, giderek daha fazla Amerikalıyı seçim kampanyalarına tutkulu bir şekilde dâhil ettiğini belirtmiştir. Özellikle, 1800'lerin sonlarında ve 1900'lerin başlarında, kadın dergileri posta yoluyla dolaşarak ülke çapındaki kadın federasyonlarının çabalarına yardımcı olduğunun altını çizmiştir. Kongre temsilcileri ve parti liderlerinin yanı sıra sayısız diğer ABD dernekleri, postayı örgütsel ve sivil olarak ilgili bilgilerin dolaşımı için bir yöntem olarak kullandığını belirterek; kamu tarafından desteklenen ve kolaylaştırılan iletişimin, Amerikan demokrasisinin can damarı olduğunu belirtmiştir. *Ibid*, s.463.

⁶⁶ Bu özgürlüğün hoş görüldüğünü açıklamak için, Amerika'da gümrük vergisine karşı olanların bir araya gelerek, toplantılar yapmalarını ve sonucunda Kongre'nin gümrük vergisi düzenleme hakkının olmadığını ve böyle bir verginin anayasaya aykırı olduğunu; ticaretin özgür olmamasının Amerikan halkının yararına olmayacağını belirten bir manifesto kaleme aldıklarını örnek gösterir. Tocqueville 202.

⁶⁷ Tocqueville 203.

Fransa'da aristokrasinin en tehlikeli düşmanı olmuşlardır. Ona göre, tüm zamanlarda hukukçulara içkin olan değer, diğer insanlarda da olduğu gibi, zamana uygun bireysel menfaatlerdir⁶⁸.

Tocqueville, hukuk mesleğinin ağırlığının farkındadır ve bu nedenle hukukçuları toplum içinde üstün bir konumda değerlendirir. Ona göre, hukukçuların yasaları inceleyerek elde ettikleri hususi bilgiler, onların toplumda ayrı bir mevki edinmesini sağlar. Yazara göre, bu kimseler zeki insanlar arasında ayrıcalıklı bir çeşit sınıf oluştururlar. Uzmanlıklarını uyguladıklarında bu üstünlük fikri her zaman pekişir. Bu kesim, herkesin bilgi sahibi olamayacağı, toplum için gerekli ve oldukça zor bir bilimin uzmanlarıdır. Bu nedenle, yurttaşlar üzerinde her daim hâkimiyet kurma özellikleri vardır. Ancak hukukçular, kendi aralarında anlaşma ve beraber bir amacı gerçekleştirme noktasında örgütlenme fikrine sahip değillerdir. Bu kesim yalnızca kendi menfaatlerinin peşinde koşmaktadır ve bu benzerlik yalnızca onların aynı amaç için hareket etmelerine vesile olur⁶⁹.

Tocqueville, hukukçuların aristokratik ya da demokratik bir ruha sahip olup olmamasında, yürürlükte var olan yasaların doğasının belirleyici olduğunu tespit ederek; aralarındaki bağı İngiliz, Amerikalı ve Fransız hukukçular üzerinden örneklendirmiştir. Ona göre, İngiliz ve Amerikalı hukukçular, diğer ülkelerde olmadığı kadar aristokratik özelliğe sahiptir. Bunun nedeni, bu iki ülke hukukçularının eski dönem yasal mevzuatlarını değiştirmeyerek, muhafaza etmesinden kaynaklanır. Bundan dolayı, hukuk nezdindeki yeni fikirler ve kararlar her daim atalarının fikirleriyle ve kararlarıyla benzerlik göstermektedir. Böylece hukukçular tarafından eski olana yönelik beğeni ve ona duyulan saygı her daim varlığını korumaktadır. Bu durum, hem hukukçuların zihninde hem de toplumun ilerleyişi üzerinde başka bir etki daha doğurmuştur. İngiliz ve Amerikalı hukukçu, yapılmış olanı araştırırken; Fransız hukukçu yapılmak isteneni araştırır. Bu anlamda, ilk grup yasal kararlara bakarken; diğeri sebepleri araştırır⁷⁰. Bunun sonucunda, Fransız hukukçu, yargılamalarda kendine ait fikirlere her daim yer verirken; İngiliz ya da Amerikalı bir hukukçu sık sık atalarının fikirlerinden alıntılar yapar ve kendi fikirlerinden çok az bahseder. Eski mevzuatın yürürlükte olmasından dolayı, yasaları anlamak İngiliz ve Amerikan toplumunda daha zordur. Bu nedenle, yasayı anlama ve uygulama işi yalnızca hukukçulara ait olarak görülür. Bu durum, İngiltere ve Amerika'da, hukukçuları daha fazla halktan ayırır ve onu ayrı bir sınıfın içine koyar. Fransız hukukçu, kendi toplumunda yalnızca bir bilge olarak görülürken; İngiliz veya Amerikalı hukukçu adeta Mısır'ın din adamlarına benzer; tıpkı onlar gibi, anlaşılmaz bir bilimin yegâne uygulayıcısıdır⁷¹.

⁶⁸ Tocqueville 273.

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Ibid, 276.

⁷¹ Ibid, 276-277.

Düşünüre göre, demokratik yönetim, hukukçuların siyasal etkisi için uygundur. Böyle bir yönetim şeklinde zengin, soylu ve prens yönetimden dışlandığı için halkın seçebileceği aydın ve becerikli insanlar olarak yalnızca hukukçular kalır. Bu kimseler de, menfaatleri nedeniyle halka doğru yönelir. Esasen hukukçular aristokratik bir ruha sahiptir⁷². Ancak demokratik rejimlerde aristokratik ve demokratik ruh birbiriyle özdeşleşir. Amerika'da ne soylu ne bilge ne de zengin sınıf denilen bir zümre vardır. Çünkü halk bu tür sınıflara güvenmez. Böylece hukukçular toplumun üst siyasal sınıfını ve en büyük entelektüel kesimini oluşturur. Ona göre, Amerikan aristokrasisi, onları bir araya getiren ortak bir bağ olmamasından dolayı zenginler arasında değil; avukatların barolarında ve hâkimlerin kürsüsünde yer alır. Bu nedenle adli yapılanma bu ülkenin en büyük gücünü ve demokratik çoğunluğun tek karşı kuvvetini oluşturur ve Amerika'da çoğunluğun iktidarını sınırlandırmada ve dengelemede en kuvvetli unsur olarak yargı ön plana çıkar. Halkın isteklerinin karşısına, kendilerinin aristokratik eğilimlerini; yenilikçi hareketlerine karşı kendilerinin düzene olan itikatlı saygılarını; niyetlerinin sınırsızlığı karşısında kendilerinin sınırlı görüşlerini; kuralları küçümsemelerinin karşısına kurala olan saygılarını; girişkenlikleri karşısına işleri ağır biçimde yürütme alışkanlıklarını koyarlar. Bu anlamda, düşünüre göre halkı sakinleştiren ve durduran kesim hukukçulardır. Esasen düşünüre göre, demokraside halk hukukçulara meydan okumaz. Çünkü onların menfaatlerinin, halkın menfaatlerine zarar vermeyeceğine inanır. Nitekim hukukçu, menfaati ve doğduğu sınıf nedeniyle halkın içinden gelmiştir⁷³.

B. Jürili Yargılamanın Demokrasiye Katkısı

Jürili yargılama, Anglo-sakson hukuk sisteminde geçerli olan ve yargılamanın bir parçası olarak vatandaşlardan oluşan bir heyetin yargılama sürecine katıldığı bir sistemdir. Yargı sistemi içerisinde jürinin varlığı hususunda öğretide iki ayrı görüş ortaya çıkmıştır. Bu görüşler, yargısal demokrasi ve hukuksal elitizm (seçkincilik) olarak iki ayrı gruba ayrılır⁷⁴. Yargısal demokrasi bağlamında jürili yargılama sistemini ele alan görüşe göre, demokratik rejimlerde halk yargılamada yer almalıdır. Demokrasinin tam anlamıyla uygulanabilmesi için yargılamalara halkın katılımı gerçekleştirilmelidir. Böylece kişilere hem güven duygusu verilir hem de onlarda demokrasi bilincinin oluşması sağlanır⁷⁵. Öte yandan, günümüzde katılımcı demokrasiyi yargı içinde sağlayan önemli bir

⁷² Ibid.

⁷³ Ibid, 275.

⁷⁴ Bedirhan Erdem, *Ceza Yargılamasında Jüri*, (Adalet Yayınevi, Ankara, 2020) 6.

⁷⁵ Sami Selçuk, *Zorba Devletten Hukukun Üstünlüğüne*, (6. Baskı, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2000) 185; Ozan Ergül, "ABD Anayasasında Jürili Yargılama ve Tarihsel Kökenleri", (ed.) Ergül, Ozan, Av. Teoman Ergül'e Armağan, (Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara 2017, 529-542) 542.

katılım aracı olarak jüri sistemi görülmektedir. Burada vatandaş yargılamada karar vermekte ve bunun sorumluluğunu üstlenmektedir⁷⁶. Bu anlamda, jüri sisteminde kişiler demokratik unsurların yanı sıra hem güven hem de sorumluluk bilincine varmaktadır. Bu görüşün aksine hukuksal elitizmi savunanlara göre ise, yargılama işi yalnızca hukuku bilen kişilere bırakılmalıdır. Hukukçu olmayan kişiler, hukuku bilemezler ve yargılamayı hakkıyla yapamazlar. Bu nedenle, hukuksal elitizmciler, vatandaşların hukuki bilgi ve entelektüel yeterliliğine kuşkuyla bakarlar⁷⁷.

Jürili yargılama sistemine ilişkin öğretiler ileri sürülen bu görüşler arasında Tocqueville, bu sistemin demokrasiye katkı sunacağını ileri süren görüşler arasında yer alır ve bu görüşe katkı sunan ilk düşünürlerden birisidir. Ona göre jüri, rastgele seçilmiş ve geçici olarak yargılama hakkıyla görevlendirilmiş belli sayıdaki yurttaştan oluşan kurumdur⁷⁸. Düşünür, yargı sisteminde kurumsal hale gelen jüri sistemini hem adli ve hem de siyasi bir kurum olarak ele alır⁷⁹. Ona göre, jüriyi sadece adaletin tecelli etmesine yarayan adli bir kurum olarak tanımlamak yeterli değildir; çünkü jüri, davaların sonucu üzerinde önemli bir etkiye sahiptir ve sahip olduğu bu etkinin daha fazlası aynı zamanda toplumun geleceği üzerinde de söz konusudur. Bu nedenle jüri, her şeyden evvel siyasi bir kurumdur. Bu kurumu değerlendirmek için her daim bu ön kabulden yola çıkmak gerekir⁸⁰. Bu kurum aristokratik veya demokratik olabilir⁸¹; ama her zaman cumhuriyetçidir; çünkü yönetime katılan kesim burada siyasi alanda yönetilenlerdir. Nitekim bizzat toplum veya en azından yurttaş sınıfı yargıç kürsüsüne oturur ve böylelikle toplumun yönetimi halk tarafından gerçekleşir.

Tocqueville'e göre, jüri kurumunu yalnızca buraya çağrılan kişilerin bilgilerinin ve donanımlarının neler olacağına ilişkin bir tartışmanın konusu yapmak, bu kurumu sadece adli bir kurum olarak ele almak olacaktır ve bu durum meselenin yalnızca küçük bir kısmıyla ilgilenmektedir. Oysaki meseleye daha geniş bir perspektiften bakmak gerekir. Ona göre, jüri, siyasi bir kurumdur ve onu halk egemenliği biçimi olarak düşünmemiz gerekir. Tıpkı meclislerin ulusal yasalarını yapmakla yükümlü olması gibi jüriler de ulusun yasalarının uygulanmasını sağlamakla yükümlü olarak değerlendirilmelidir.

⁷⁶ Mehmet Ali Zengin, "Katılımcı Demokrasinin Vasıtaları ve Bu Vasıtalardan Referandumun Çevre Hakkına Olan Etkileri", YBHD, (4, 2, 2019, 23-53) 25.

⁷⁷ Devamında, jüri üyelerinin bağımsız kalamayacakları; hükümet, basın ve örgütlü suçlarda örgütler tarafından sıklıkla baskı altında kalabilecekleri de ileri sürülmüştür. Erdem 6.

⁷⁸ Tocqueville 281.

⁷⁹ Renee Lettow Lerner, "The Surprising Views of Montesquieu and Tocqueville about Juries: Juries Empower Judges", Louisiana Law Review, (81, 1, 2020, 1-54) 38-40.

⁸⁰ Tocqueville 272.

⁸¹ İngiltere'de jüri halkın aristokratik kesiminden oluşmuştur. Amerika'da ise jüri, halktan oluşur. Her bir Amerikalı yurttaş, seçmendir ama aynı zamanda seçilebilir ve jüri üyesi olabilir.

Böyle olunca, toplumun kesin ve eşit biçimde yönetilebilmesi için jüri üyeleri listelerinin seçmen listeleriyle birlikte genişletilmesi veya sınırlandırılması zorunludur.

Jürinin halk üzerinde kalıcı bir etki doğurabilmesi ve iktidarını muktedir kılabilmesi için hem ceza hem de medeni yargılamalarda görevli olması gerekir. Yalnızca tek bir alanda görevli olması halinde halk üzerinde etkisi az olur ve kişiler adaleti sağlamada tek yol olarak değil de herhangi bir yol olarak düşünür⁸². Oysaki hem ceza hem de medeni yargılamalara dâhil edilirse daha etkili olur ve herkes onun etkisine katkıda bulunur. Böylece jüri yaşamın her alanına daha çok nüfuz eder ve bizzat adalet fikriyle özdeşleşir. Yargının, Amerika'da toplumun en alt tabakalarına kadar nüfuz edebilmesinin nedeni de, jürinin hem medeni hem de ceza yargılamalarına dâhil edilmesindedir. Böylece halkın egemenliğinin en güçlü yolu olan jüri, aynı zamanda halka egemen olmayı öğreten en etkili yoldur.

Düşünre göre, jüri, insanlara hakkaniyetli olmayı da öğretir. Birilerini yargılayan bir kimse, bir gün kendisinin de yargılanabileceğini düşünür. Bu durumsa, kişilere her zaman yerine getirmesi gereken ödevleri olduğunu hatırlatır. Jüri, aynı zamanda halkın eğitimi için toplumun faydalanabildiği en etkili araçlardan birisidir. Ücretsiz ve her zaman açık okul gibi düşünülmelidir. Bu okulda, her bir jüri üyesi kendi haklarıyla ilgili bilgi sahibi olur; yasalar pratik bir biçimde üyelere öğretilir; avukatlar, hâkimler ve tarafların görüşleriyle beraber üyeler zihinsel bir çalışma içine girer. Bu nedenle düşünür, Amerikalıların pratik kavrayışlarını ve siyasal sağduyularını ceza ve medeni yargılamalarda yer verilen jüri kurumunun varlığına bağlamıştır⁸³.

SONUÇ

Günümüzde demokrasi teorisi üzerine bir klasik haline gelen “Amerika’da Demokrasi” adlı eserinde Tocqueville, demokrasinin anlamını ve uygulanabilirliğini sorgular. Ona göre, demokrasi ile yönetim kaçınılmaz bir zorunluluktur ve bu zorunluluk, yaşamın olağan akışı içerisinde zamanla ortaya çıkar. Başka herhangi bir itici güç olmadan demokrasi ile yönetim kendiliğinden gerçekleşecektir. Tocqueville’in demokrasi anlayışının, normatif olmaktan çok ampirik olduğu görülür. Nitekim kendisi ünlü eserinde demokrasiyi tanımlama gayreti içine girmez ve belirli bir demokrasi tanımı vererek, Amerika’nın siyasi rejiminin demokrasi olup olamayacağını da belirlemez. Aksine Amerika’nın siyasi rejimi üzerinden demokrasiyi anlamlandırma yoluna gider. Dolayısıyla Tocqueville, demokrasiyi unsurları, temel ilkeleri belirli bir yönetim biçimi olarak ele almaz; bir toplumun siyasi ve sosyal yapısı olarak görür ve ona göre

⁸² Tocqueville 282.

⁸³ Ibid, 283.

demokrasi, her şeyden önce, yaşama koşullarında eşitlik anlamına gelen sosyal bir olgudur. Düşünüre göre, insanların özgürlük ile eşitlik arzusu birbirinden ayrılır ve demokratik toplumlarda bu iki arzu birbirine denk değildir. Özgürlük, farklı zamanlarda ortaya çıkmış ve tek bir duruma bağlı olmaksızın çeşitli şekillerde var olmuştur. Bu nedenle özgürlük yalnızca demokrasi içinde olmaz, onun dışında da varlık kazanabilir. Özgürlük, demokrasinin hâkim olduğu bu yüzyılı diğer yüzyıllardan ayırt edici özelliğe sahip değildir. Eşitlik ise yaşanan çağa hâkim olan en önemli olgudur ve bu çağı diğer çağlardan ayırır. Tocqueville, eşitlik ve özgürlük denkleminde insanların eşitlikten çok özgürlüğü tercih edeceğini belirtir. Demokratik toplumda koşullar eşitlendikçe, kişiler kendi kendilerine yetecek yeterli bilgi ve serveti elde ederler. Böylece, diğerlerinin kaderleri üzerinde etkide bulunmak için ne yeterli zenginliğe ne de böyle bir iktidara sahip olamazlar. Bu kişiler, kimseye bir şey borçlu değildir; kimseden de bir şey beklemezler. Sadece kendilerini düşünmeye alışırlar ve kaderlerinin tamamen kendi ellerinde olduğunu bilirler. Bu anlamda düşünüre göre, bireycilik anlayışının sonucu olarak demokrasi, insanı sadece kendisine yönlendirir ve onu tamamen kendi yalnızlığına bırakır. Düşünüre göre, çoğunluğun iktidarının ahlaken doğru olduğuna ilişkin bir inanç vardır. Bu inanç gereği, bilgelik ve ileri görüşlülük, tek bir insanın yerine bir araya toplanmış daha fazla sayıda kişide; tek bir kişinin seçiminin yerine çok sayıdaki kişiden oluşan yasa koyucuda bulunur. Bu durum, demokrasilerde geçerli olan eşitlik teorisinin bir sonucudur. Düşünüre göre, bu doktrinin doğrudan anlaşılamayan kötü sonuçları vardır. Çoğunluğun iktidarı, tüm diğer iktidarlar gibi kalıcı olmaya ihtiyaç duyar ve bu onun için bir gerekliliktir. İktidar bir kez kurulduktan sonra, zorla kendisine itaat ettirir. Azınlıkta kalanlar, bunu güçlkle kabul etse de, başka çözüm yolları olmadığı için bu duruma alışır ve zamanla bu iktidara saygı duymaya başlar. En çok sayıda olanların menfaatlerinin az sayıda olanlara tercih edilmesi gereği, çoğunluğun iktidarını ahlaken geçerli kılan ilkedir. Bu ilke gereğince, en çok sayıda olanların bu hakkına diğerlerince saygı duyulması gerekir. Tocqueville'e göre, mutlak iktidar kendine içkin bir şekilde kötülük ve tehlike barındırır. Yasal istikrarsızlığa, kamu görevlilerinin keyfiliklerine ve ifade özgürlüğünün sınırlanmasına neden olur. Ancak basın ve örgütlenme özgürlüğü halk egemenliğini ve çoğulculuğu sağlayan aynı zamanda çoğunluğun tiranlığını önleyen önemli araçlardır. Ayrıca jüri içindeki yargı kurumu, hem ceza hem de medeni yargılamalara dâhil edilirse daha etkili olur ve herkes onun etkisine katkıda bulunur. Böylece jüri yaşamın her alanına daha çok nüfuz eder ve bizzat adalet fikriyle özdeşleşir. Yargının, Amerika'da toplumun en alt tabakalarına kadar nüfuz edebilmesinin nedeni de, jürinin hem medeni hem de ceza yargılamalarına dâhil edilmesindedir. Böylece halkın egemenliğinin en güçlü yolu olan jüri, aynı zamanda halka egemen olmayı öğreten en etkili yoldur.

KAYNAKÇA

AKAD, Mehmed/VURAL DİNÇKOL, Bihterin/BULUT, Nihat: Genel Kamu Hukuku, 11. Basım, Der Yayınları, İstanbul 2015.

AKIN, İlhan: Devlet Doktrinleri, 2. Baskı, Beta Basım, İstanbul 2013.

CONNOLLEY, Steven/HAUSSTATTER, Rune Sarromaa: "Tocqueville on Democracy and Inclusive Education: A More Ardent and Enduring Love of Equality than of Liberty", European Journal of Special Needs Education, 24:3, 231-243, 2009.

ÇAĞLA, Cengiz: Tocqueville ve Özgürlük, Belge Yayınları, İstanbul 2007.

DAHL, Robert A.: Demokrasi ve Eleştirileri, çev. Levent Köker, Yetkin Basımevi, Ankara 1993.

DİNÇKOL, Bihterin: "Çoğunluk Tiranisine Karşı Bir Çözüm Yolu: Tocqueville'in Siyasal Kuramı", İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi, 3, 5, 2004, 149-163.

DOĞAN, İlyas: Sivil Toplum Anlayışı ve Siyasal Sistemler, Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, Astana Yayınları, Ankara 2013.

DUMAN, Fatih: "Alexis De Tocqueville, Demokratik Devrimin Paradoksu: Özgürlük ve Eşitlik Sarmalı", Siyasal Düşünceler Tarihi, ed. Beriş, Hamit Emrah/Duman, Fatih, 3. Baskı, Orion Kitabevi, Ankara 2019.

ERDEM, Bedirhan, Ceza Yargılamasında Jüri, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020.

ERGÜL, Ozan, "ABD Anayasasında Jürili Yargılama ve Tarihsel Kökenleri", ed. Ergül, Ozan, Av. Teoman Ergül'e Armağan, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara 2017, 529-542.

KALE ÖZÇELİK, Fatmagül: Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Demokrasi Teorisi Bağlamında Serbest Seçim Hakkı, Adalet Yayınevi, Ankara 2019.

KALFA, Ceren/ATAAY, Faruk: "Tocqueville'in Demokrasi Teorisine Katkıları Üzerine", Sosyal Bilimler Dergisi, VII, 1, 2014.

KAHRAMAN, Hasan Bülent: "Tocquevilleci Demokrasi, Toplumsal İktidar ve Sivil Toplum Kaygıları", Doğu Batı Dergisi, 39, 2007, 229-258.

LERNER, Renee Lettow, "The Surprising Views of Montesquieu and Tocqueville about Juries: Juries Empower Judges", Louisiana Law Review, 81, 1, 2020, 1-54.

GÖZE, Ayferi: Siyasal Düşünceler ve Yönetimler, Genişletilmiş 12. Baskı, Beta Basım, İstanbul 2011.

GÜRBÜZ ERSOY, Nagehan: Çoğunluğun Tiranlığı, On iki Levha Yayınları, İstanbul 2019.

MANENT, Pierre: Tocqueville and the Nature of Democracy, Rowman & Littlefield Publishers, Maryland 1993.

MONTESQUIEU: Kanunların Ruhu Üzerine, çev. Günen, Berna, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 4. Basım, İstanbul 2019.

SELÇUK, Sami, Zorba Devletten Hukukun Üstünlüğüne, 6. Baskı, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2000.

STOKES, Curtis: "Tocqueville and the Problem of Racial Inequality", The Journal of Negro History , 75, 1/2, 1990, 1-15.

TÜRKBAĞ, Ahmet Ulvi: "Alexis De Tocqueville'de Amerikan Demokrasisi ve Bunun Getirdiği Problemler", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1992.

RICHTER, Melvin: 'The Uses of Theory: Tocqueville's Adaptation of Montesquieu', in M. Richter, Essays in Theory and History, Harvard University Press.

SKOCPOL, Theda, "The Tocqueville Problem: Civil Engagement in American Democracy", Social Science History, 21:4, 1997, 455-479.

SUNAR, Lütfi: Alexis De Tocqueville-Modern Çağın Çelişkileri Karşısında Bir Düşünür, Ketebe Yayınları, İstanbul 2019.

TOCQUEVILLE, Alexis De: Amerika'da Demokrasi, çev. Sertdemir Özdemir, Seçkin, 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2019.

TOURAINÉ, Alain: Demokrasi Nedir?, çev. Kunal, Olcay, 2. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2000.

TÜMAY, Murat/OKATAN, Firdevs: "Alexis De Tocqueville'e Göre Sivil Toplum", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, XIX, 3, 2015, 321- 339.

ÜSKÜL, Zeynep Özlem: Bireyciliğe Tarihsel Bakış, Büke Yayıncılık, İstanbul 2003.

ZENGİN, Mehmet Ali, "Katılımcı Demokrasinin Vasıtaları ve Bu Vasıtalardan Referandumun Çevre Hakkına Olan Etkileri", YBHD, 4, 2, 2019, 23-53.